

Életmód és mindennapok a Rákosi korszakban (1949-53)

Rákosi és a hozzá legközelebb állók azt a célt tűzték ki maguk elé, hogy az országot viszonylag rövid időn belül a Szovjetunióhoz hasonlóra formálják. Ezért igyekeztek a mindennapi életet hozzáigazítani a szovjetunióbelihez. Az iskolákban kötelezővé tették az orosz nyelv tanítását; a mozik többségében szovjet filmeket játszottak, a könyvesboltokat ellepték a szovjet szerzők magyarra fordított könyvei.

A sajtó csak olyan híreket közölt, amelyek megfeleltek a kommunista nevelés követelményeinek, a világban történt eseményekről csak szűkszavúan, gyakran hazug tájékoztatás jelent meg. **Az ország határát hermetikusan lezárták:** egyszerű halandó nem utazhatott külföldre.

1950-re, az **első 5 éves terv** indulásának idejére az ország újjáépítése jórészt befejeződött. A városokban ugyan még lehetett találni romos házakat, de a vasút, a bányászat, az ipar, a mezőgazdaság termelése elérte, sőt némely területen meghaladta a háború előtti szintet. A terv fő célkitűzése az iparosítás volt, **elsősorban a nehézipar elsődleges fejlesztését irányozta elő.** A fészített iparosítási program és az egyoldalú nehézipar-központúság miatt azonban elhanyagolták a mezőgazdaság, de még a könnyűipari ágazatok fejlesztését is.

Az ipar fejlesztéséhez szükséges összeget elsősorban a lakosságból préselték ki. 1949-től rendszeressé váltak a **békekölcsön-jegyzések**, amelynek során a dolgozók fizetésüknek általában 10 %-át önkéntesen kölcsönadták az államnak, mely 20 év alatt fizette vissza. A piac szerepe a gazdaságban teljesen megszűnt.

A társadalom megfélemlítése: ÁVH, Recski munkatábor: a rendszer ellenségei az ÁVH kezébe kerültek, ill. a recski büntetőtáborba. „Aki nincs velünk, az ellenünk van!”.

Az ötvenes évek nagy vesztese a parasztság volt. Rákosi már 1948-ban meghirdette a **mezőgazdaság kollektivizálását**, mint a szocializmus felépítésének előfeltételét. Mivel a parasztok nem hajlottak arra, hogy önszántukból belépjenek a termelőségvetkezetekbe, velük szemben elsősorban a gazdasági kényszer eszközt alkalmazták. Bevezették a **kötelező beszolgáltatás rendszerét.** Ez azt jelentette, hogy pontosan előírták, egy meghatározott földterület után mennyi terméket kell csaknem ingyen az államnak leadni. Ha a parasztember beszolgáltatási kötelezettségét nem teljesítette, végrehajtók jelentek meg nála, akik elvitték mindent, amit a házban találtak. Ebből az időből származik a lesöpört padlás kifejezés, ami arra utal: a végrehajtók még a padláson szétszóródott búzaszemeket is elvitték. Gyakran előfordult, hogy a beszolgáltatás után a parasztnak nem maradt egyetlen betevő falatja sem. Ilyenkor vagy belépett a tsz-be, vagy elment segédmunkásnak a nagy építkezések valamelyikére.

A modern technika hiányát a nagy számban rendelkezésre álló olcsó munkaerő pótolta. Ha nem is jól fizetett, de valamilyen munkát mindenki talált magának, még az alacsonyan képzettek is. A modernizációs folyamat ezekben az években felgyorsult. Az ötéves terv folyamán sok helyre lejutott a villany, ami gyökeresen átalakította a falusi lakosság életét is. Nyomában megjelent a mozi és a rádió.

Elsősorban a városokban nőttek a lakosság kulturális igényei. **A színházakban bemutatott darabok nagy része propaganda célokat szolgált. Ugyanez mondható el a könyvkiadásról is.**

Az emberek táplálkozása lényegében visszaállt a háború előtti szintre. Időnként ugyan komoly élelmezési nehézségek támadtak, országos átlagban mégis némi javulásról beszélhetünk. ekkor vált ugyanis általánossá az **üzemi étkeztetés**, amelynek keretében az emberek többsége legalább napjában egyszer olcsón meleg ételhez jutottak. Kiepült a gyermekétkeztetés hálózata is.

A városi tömegközlekedés – az állami támogatás hatására – rendkívül olcsóvá, mindenki által igénybe vehetővé vált. Megkezdődött a budapesti metró építése.

Az egészségügyi helyzet jelentősen javult. Ebben nagy szerepet játszott az új gyógyszerek – mindenekelőtt az antibiotikumok – megjelenése. Az általános ingyenes orvosi ellátás következtében nagymértékben csökkent a csecsemőhalandóság. Az orvosi rendelőkben, kórházakban általánossá vált a zsúfoltság.

Az iparban, a közlekedésben, a kereskedelemben és a hivatalokban, teljes körben bevezették a dolgozók nyugdíját, ennek összege azonban csekély volt.

Az ötéves terv célkitűzései nem voltak összhangban az ország teherbíró képességével. Az emberek élet-színvonala egyre romlott, eközben az újságok tele voltak győzelmi kijelentésekkel.

Személyi kultusz: Rákosi, aki Sztálin legjobb tanítványának vallotta magát, a propaganda számtalan eszközt bevetett önmaga népszerűsítése érdekében. Népszerűsítésére példátlan propagandakampány bontakozott ki. Ennek lett alárendelve hazánk kulturális élete. A „bölcshető”, a „dolgozók apja” néven is emlegetett főtitkár képe Sztálin arcképe mellett minden állami intézmény falán ott lógott. Nyilvános fellépéseit az utolsó mozzanatig aprólékosan megtervezték, gyakran fényképezték, filmezték egyszerű munkások vagy parasztemberek társaságában. Festmények, szobrok százai készültek róla, valamint nagy tanítómesterről, Sztálinról. Irodalmi alkotások, zeneművek készültek dicsőítésükre, megrendelésre. Valóságos kulturális termelőmunka folyt. A „magyar Sztálin” beteges vezérkultusza az 1952. március 9-én megtartott 60. születésnapján teljesedett ki. Magyarország egyemberként ünnepelte a vezért: méltatták Rákosi nagyszerű tetteit és kiváló személyiségét. Mindenütt felállva tapsoló, éljenző tömeg várta. Tiszteletére számtalan kiadványt jelentettek meg, ajándékok és jókívánságok tömegével árasztották el, arcképével bélyegsorozatot nyomtak, valamint munkaversenyyel kedveskedtek neki.

Életmód és mindennapok a Kádár korszakban

Kemény diktatúra (1957-63):

- leszámlálás az 56-os forradalomban résztvevőkkel (Nagy Imre, Maléter Pál)
- Egypártrendszer
- Munkásórség

Puha diktatúra (1963-89):

- 1963 amnesztia a politikai foglyoknak
- Az ENSZ elismeri a kádári Magyarországot

Bár az 1956-os forradalom után a személyi kultusz külsőségeit mellőzték, és a kollektív vezetés formális követelményeit betartották, valójában mégis **egyszemélyi vezetés** jött létre. Gazdasági téren a rendszer kétségkívül eredményeket könyvelhetett el. Az 1957-ben – lényegében változatlan árak mellett – végrehajtott **béremelések növelték a munkások és alkalmazottak életszínvonalát**. A beszolgáltatási rendszer pedig a parasztság helyzetére hatott kedvezően. Az életszínvonal emelkedésében jelentős szerepet játszott az a segítség, amellyel a kommunista tömb valamennyi országa – különösen Kína és a Szovjetunió – segítette a Kádár-rendszert.

1956 után sajátos helyzet alakult ki a magyar mezőgazdaságban. A termelőszövetkezetek nagy része felbomlott, visszaállt a kollektivizálás előtti állapot. 1958-ban **újra megindult a kollektivizálás**, a parasztság termelőszövetkezetekbe kényszerítése. A folyamat 1959-ben felgyorsult, tömegméretűvé vált. **Nem hirdettek harcot a kulákok ellen**, megengedték, hogy a tagok maguk válasszák meg vezetőiket, a belépni nem akarókat nem vitte el az ÁVH, és gazdasági kényszert sem alkalmaztak oly mértékben, mint korábban. A parasztság ellenállása is csökkent: többségük belátta, a belépés elkerülhetetlen, és aláírta a belépési nyilatkozatot. A mezőgazdaság átalakítása lényegében 1961-re befejeződött, erre az időre a mezőgazdaságilag művelhető területek döntő többsége a tsz-ek tulajdonába került.

Az 1960-as évek elején, miután befejeződött a forradalom utáni konszolidáció folyamata, valamint a mezőgazdaság átszervezése, nyilvánosan soha ki nem nyilvánított kompromisszum alakult ki a társadalom és a hatalom gyakorlói között. Ezt egyrészt a **kádári „Aki nincs ellenünk, az velünk van”** jelszó fejezte ki, másrészt az, hogy a lakosság jelentős része mindinkább távol maradt a politikától, mintegy ráhagyva azt a hatalom birtokosaira, és visszavonult a magánéletbe, a munkába. A lakosság elment a rítusszerűen ismétlődő és többnyire 90-95% fölötti részvételi arányt mutató választásokra, az állami ünnepekre, a május elsejei felvonulásra.

Az életmód változása a hatvanas évek közepén kezdődött. Erre az időszakra kialakult a magyar mezőgazdaság sajátos modellje, amely a nagyüzem (termelőszövetkezet) és a kisüzem (háztáji gazdálkodás) kombinációjára épült. A magyar gazdaság az európai élvonalba küzdötte fel magát. Ennek eredményeként megszűnt a korábbi évekre jellemző élelmiszerhiány. Az üzletekben bőségesen volt élelem, méghozzá igen olcsó árakon. Megváltoztak az emberek táplálkozási szokásai, a hús és húskészítmények a mindennapos étkezés elmaradhatatlan részévé váltak.

Az életmód változását nagymértékben befolyásolta a **szabadidő megnövekedése**. Először az iparban vezették be a szabad szombatot, majd általánossá vált. A heti munkaidő 42, később 40 órára csökkent. A szabadidő megnövekedése a turizmus rohamos növekedését eredményezte. Ez együtt járt a korábban szigorú utazási korlátozások enyhülésével. Ezek az évek egész Európában a mindennapi élet modernizálásával jártak együtt, és ez alól Magyarország sem volt kivétel. A háztartásokban általánossá vált a mosógép, a porszívó és a hűtőszekrény használata. Különösen nagy jelentősége volt a televízió elterjedésének.

A gondok és problémák ellenére Magyarország ezekben az években jelentősen különbözött a keleti tömb országaitól. **1963-ban amnesztiában részesült az 1956-os forradalom elítéltjeinek döntő többsége**, és a rendszer tudomásul vette, hogy az emberek nagy része nem marxista, így nem követelte meg a lojalitás látványos kinyilatkoztatását. **Nem gördítettek akadályt a vallásgyakorlás útjába**, és azt is eltűrték, hogy egyes értelmiségiek időnként nyilvánosan tiltakoztak egyes intézkedések ellen. Kádár János volt a keleti tömb egyetlen vezetője, akinek fényképe nem függött a hivatali szobák falán. A nyugati világ értékelte ezeket a különbségeket.

Ebben az időszakban az oktatásügyre az állandó átszervezések, reformok bevezetése volt a jellemző. Kiszélesedett a közoktatásban részt vevők köre. 1962-ben a **felsőoktatásban megszüntették a származás szerinti kategorizálást**, ugyanakkor olyan feltételeket igyekeztek teremteni, hogy a munkás és paraszt származású fiatalok száma ne csökkenjen az egyetemeken, főiskolákon.

A szocialista országokban szokatlanul **nagy utazási szabadság** is hozzájárult ahhoz, hogy a polgárok örüljenek a rendszer kínálta előnyöknek, s ne adjanak hangot elégedetlenségüknek. A szocialista tömb országába (kivéve a Szovjetuniót és Jugoszláviát) piros útlevelemel vízum nélkül lehetett utazni. A nyugati országokba háromévenként - minimális valutakeret felhasználásával - két útlevelemel mehettek azok, akiket a rendszer arra alkalmasnak tartott.

A magánszféra további erősödését jelentette a **hétvégi telkek megszerzésének lehetősége**. A városi ember hétvégéit kis házának csinosítására, telkének művelésére fordította. Ezzel nem csak a nagyvárosi beton-dzsungelnek fordított hátat, de a **társadalomból** is kivonulhatott. Ehhez **autóra** is szüksége volt, s mivel az átlagfizetések nem tették lehetővé ezeknek a javaknak az elérését, a legtöbb ember túlórázott, a **"második gazdaságban"** próbálta jövedelmét kiegészíteni.

A teljes foglalkoztatottság elvéből nem engedtek. Így mindenkinek volt munkája.

Megindultak a lakásépítési programok, melynek következtében rengeteg lakótelep, panellakás épült.

Kultúrpolitika: Magyarországon az ún. Három T „kifinomult” változata a köztudatban Aczél György nevéhez kapcsolódik, pedig már az ő fellépése előtt is jól „működött”. A három T: tiltott, túrt, támogatott művészeti alkotások.

Mo. a kelet-európai térségben a **„legvidámabb barakk”** lesz, mivel nincs olyan elnyomás, terror, mint a többi szocialista országban. Magyarországon **„gulyáskommunizmus”** volt, ami viszonylagos jólétet jelentett a keleti tömbön belül.